

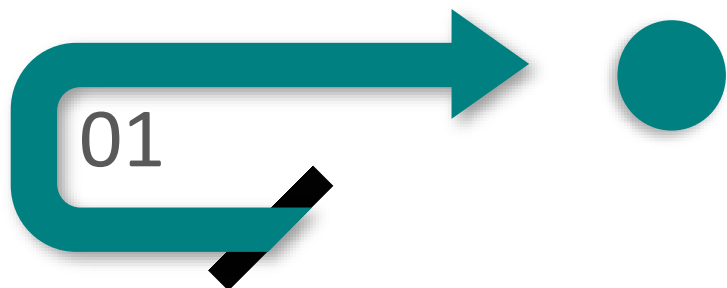
MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

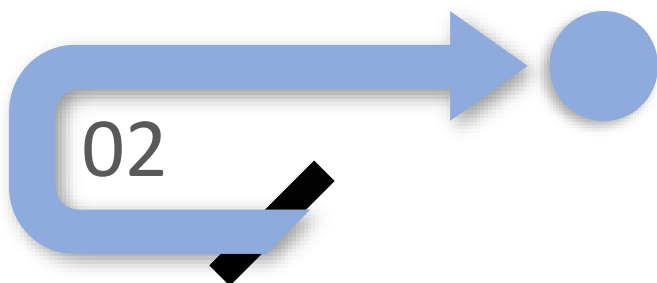
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI

Korreksiya va korreksion metodikalar

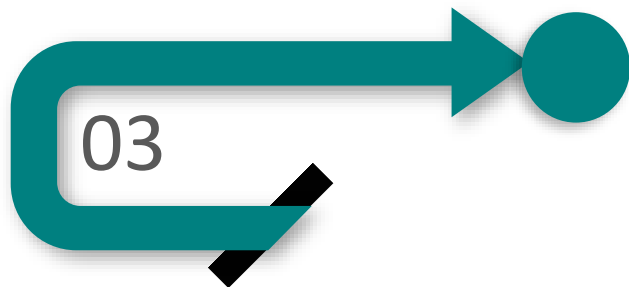
REJA

Korreksiya haqida tushuncha

Korreksiya metodikalar haqida tushuncha

Korreksiya metodikalar qo'llash

MAQSAD

“Korreksiya va korreksion metodikalar” f asosiy maqsadi — psixologik korreksiya nazariyasi va amaliyotiga oid bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirishdir.

<https://raqamlitalim.trm.uz/#main>

VAZIFA

Shaxs va bolaning psixologik rivojlanishida yuzaga keladigan muammolarni aniqlash, Destruktiv fikr, emotsiya va hulq-atvorni tuzatish (korreksiya qilish) usullarini o‘rgatish.

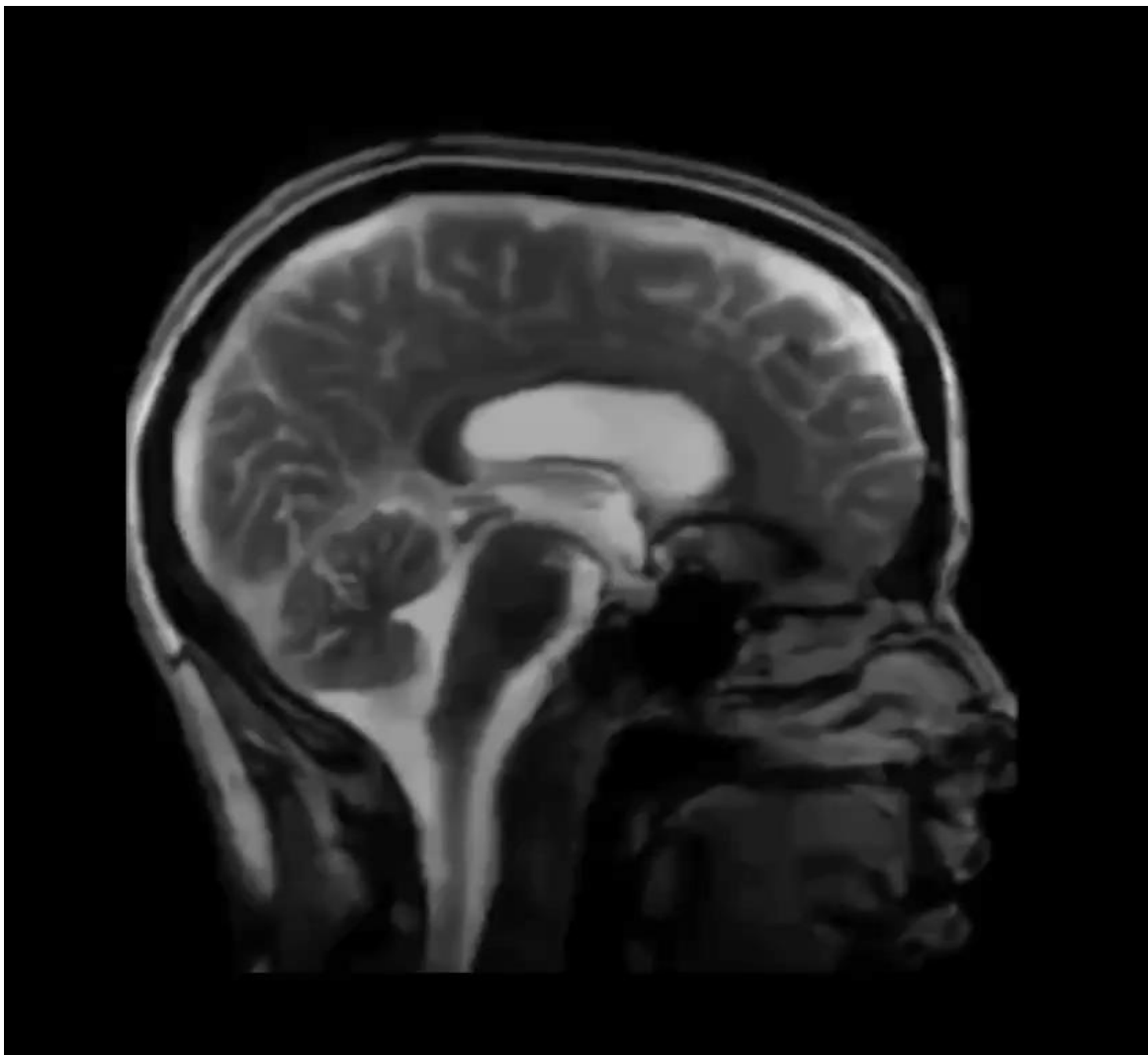

Korreksion metodikalarning turlari va ularni amaliyotda qo‘llashni ko‘rsatish, psixologik yordam ko‘rsatish jarayonida ilmiy asoslangan yondashuvlardan foydalanishga tayyorlash.

Psixologik amaliyotda qo‘llaniladigan diagnostika va korreksiya metodlarini tanlash, tahlil qilish va samarali qo‘llash malakasini rivojlantirishni ko‘zda tutadi.

MIYA ISH FAOLIYATI BIOPSIXO IJTIMOIIY YONDASHUV

Biopsixoi jtimoiy yondashuv

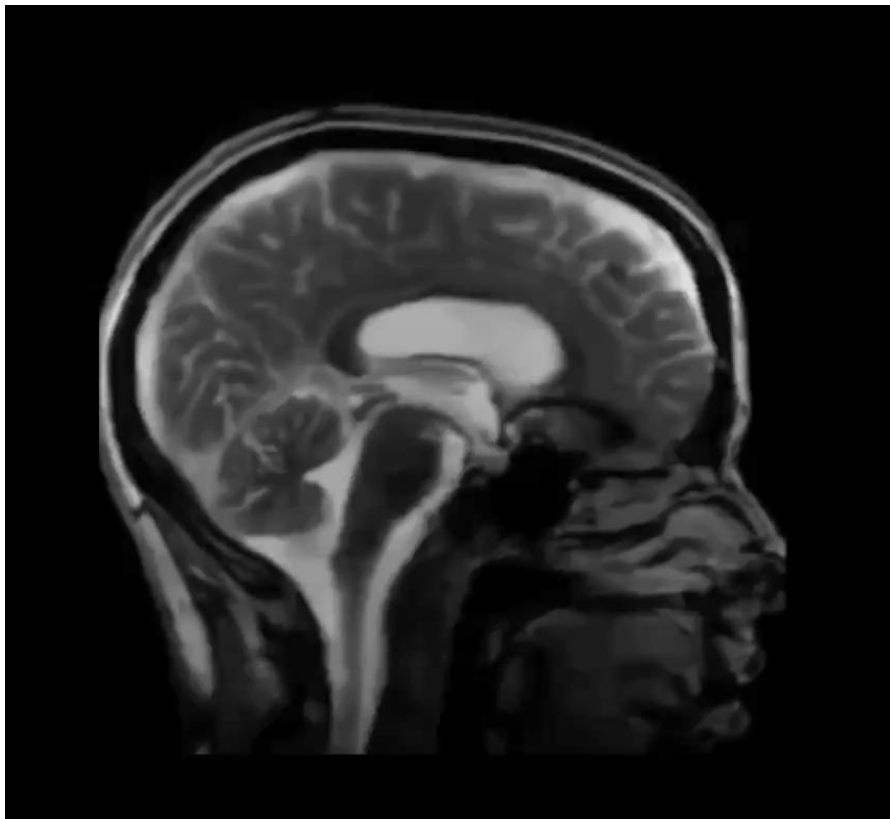
Bu yondashuv bola salomatligi va rivojlanishini uch omil birgalikda belgilashini ko'rsatadi:

Biologik omillar – genetik meros, asab tizimi, miya faoliyati, gormonal tizim, sog'liq holati.

Psixologik omillar – fikr, hissiyot, motivatsiya, stressga qarshi kurashish usullari, shaxsiy xususiyatlar.

Ijtimoiy omillar – oila, do'stlar, jamiyat, madaniyat, iqtisodiy sharoit, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash.

MIYA ISH FAOLIYATI BIOPSIXO IJTIMOIIY YONDASHUV

Psixologik nuqtai nazardan izoh

Bolaning ruhiy salomatligi faqatgina ichki psixik jarayonlarga bogʻliq emas, balki

- biologik** (masalan, neyrotransmitterlar balansi, garmonlar balansi),
- **ijtimoiy** (oil muhiti, jamiyatdagi oʻrni) omillar bilan ham chambarchas bogʻliq.

Masalan, **depressiyani** olaylik:

- Biologik: serotonin yetishmovchiligi;
- Psixologik: salbiy fikrlash, oʻzini qadrlamaslik;
- Ijtimoiy: yolgʻizlik, qoʻllab-quvvatlashning yoʻqligi.

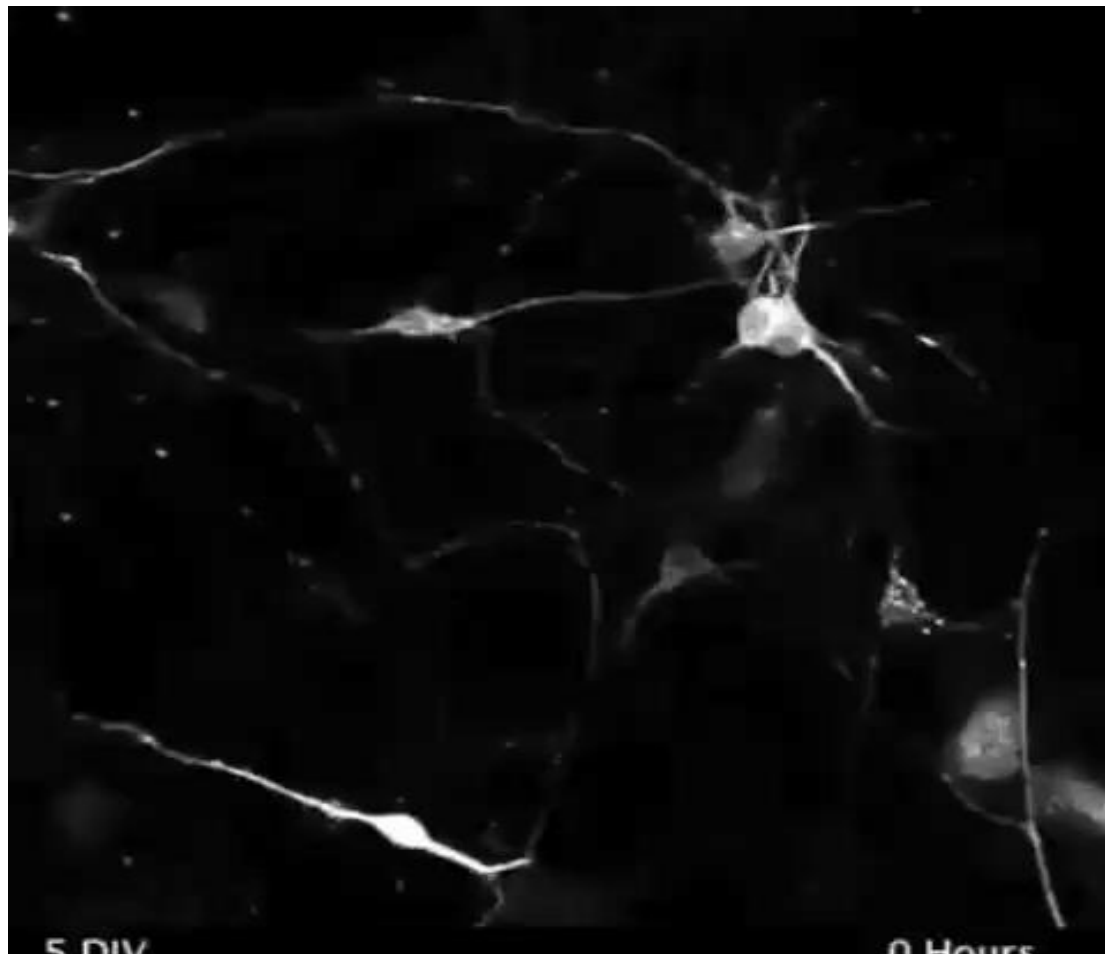
Shu sababli samarali davolash va psixokorektsiya **biopsixoi jtimoiy yondashuv** asosida olib boriladi.

Oddiy qilib aytganda: Bolani **tushunish** va unga **yordam berish** uchun **biologik, psixologik va ijtimoiy omillarni birgalikda koʻrib chiqish** kerak.

MIYA 86 MILYARD HUJAYRADAN IBORAT.

Hujayralar voqea hodisalar asosida (S) bir-biri bilan maxsus aloqalar – **sinapslar** orqali ulanadi. Bu jarayon natijasida insonda **fikrlash, ilmni anglash va idrok qilish** yuz beradi

Bolaning psixologik rivojlanishi

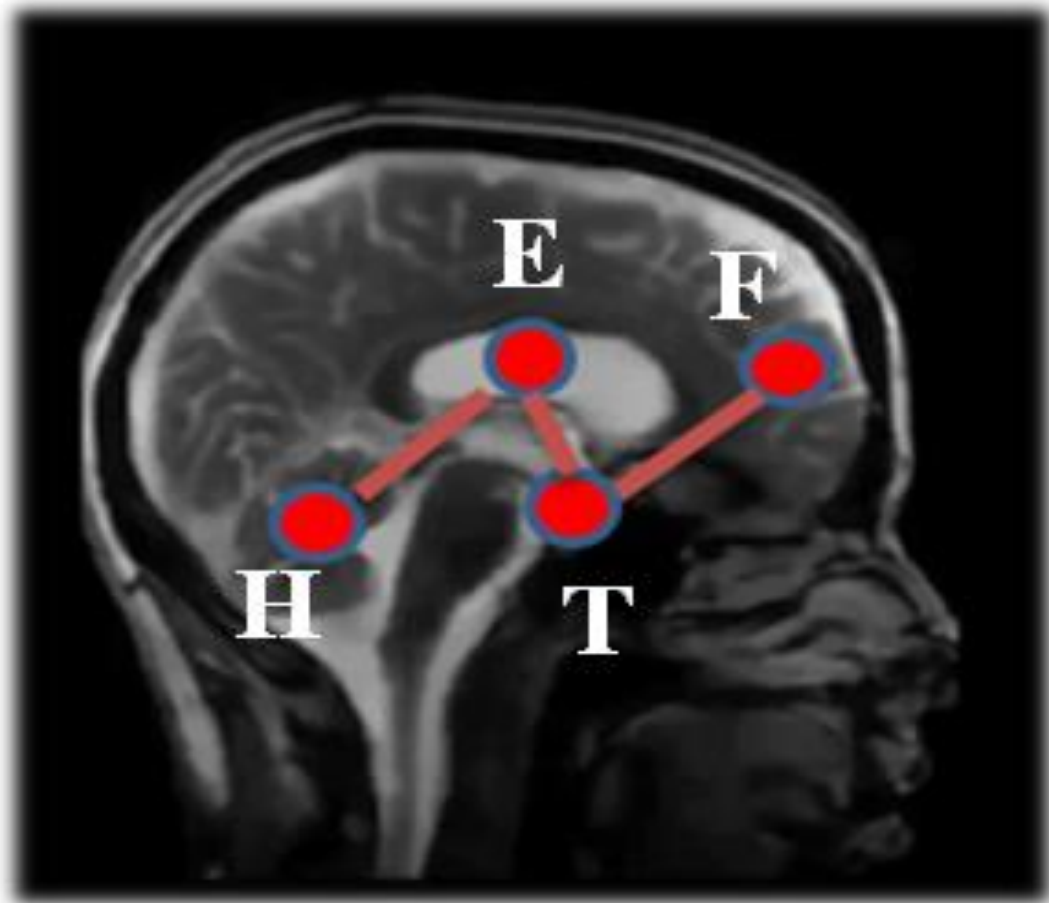
Bola yashab o'tgan voqea-hodisalar (S) uning o'ziga va atrof-muhitga bo'lgan qarashlarini shakllantiradi. (R)

Ushbu qarashlar (asosiy fikrlar va ishonchlar) shaxsning butun hayoti davomida uning xulq-atvori va qarorlariga ta'sir ko'rsatadi.

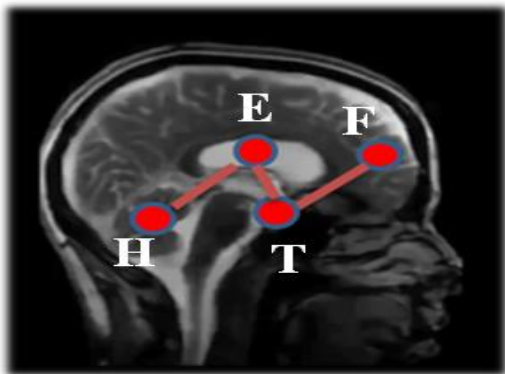
Kelajakda u o'xshash voqea-hodisalarni (triger (T) ham aynan shu shakllangan qarashlar orqali idrok etadi.

Bu jarayon ko'pincha ong ostida, ya'ni anglanilmagan holda sodir bo'ladi.
-Psixologik jarohatlar (kuchuk misol)

MIYA ISH FAOLIYATI

- **F** — Fikr, o‘ylayman.
- **E** — Emotsiya, his qilaman.
- **T** — Tana, biz emotsiyani tanamizda yashab o‘tamiz.
- **H** — Hulq-atvor.

MIYA ISH FAOLIYATI

Harf	Ma’nosi	Izoh	Misol
F	Fikr	Insonning ongida paydo bo’ladigan o’y, mulohaza, qarashlar	“Men buni uddalay olmayman” deb o’ylash
E	Emotsiya	Fikrlar ta’sirida yuzaga keladigan hissiyotlar	Qo’rquv, xursandchilik, g’azab
T	Tana	Emotsiyalar tanada aks etadi, fiziologik o’zgarishlar paydo bo’ladi	Yurak tez urishi, qo’l titrashi, yuz qizarishi
H	Hulq-atvor	Fikr, emotsiya va tana holati natijasida paydo bo’ladigan xatti-harakatlar	Suhbatdan qochish, yordam so’rash, kulib javob berish

FETH (FIKR – EMOTSIYA – TANA – HULQ-ATVOR) JADVALINING PSIXOTERAPIYADA QO‘LLANILISHINI

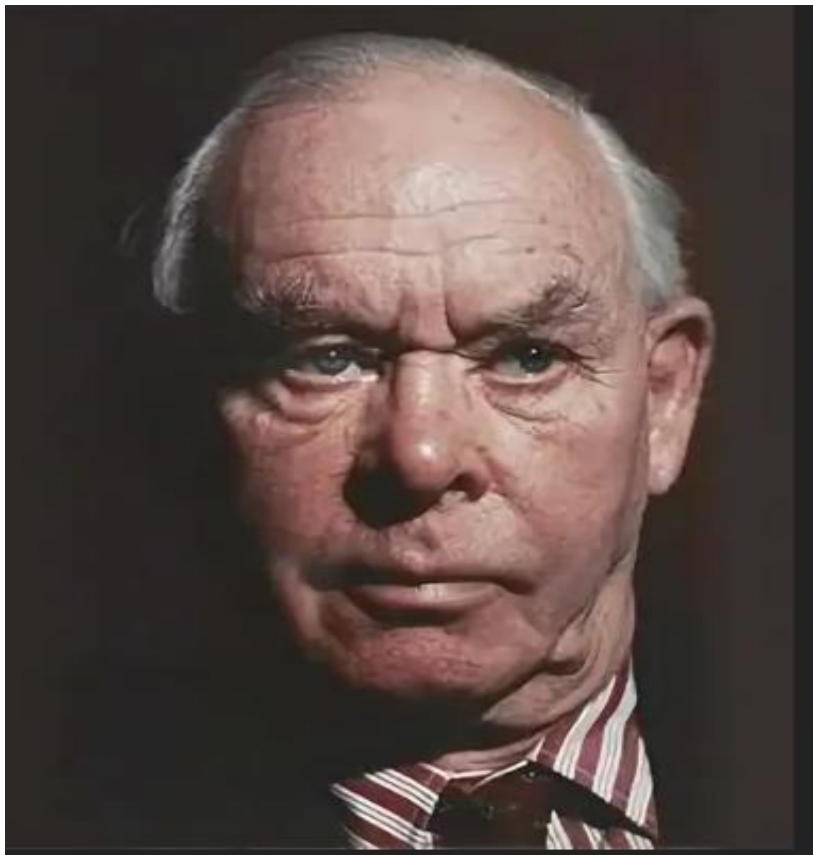
Element	Psixoterapiyada qo‘llanishi	Misol
F – Fikr	Kognitiv terapiyada mijozning salbiy avtomatik fikrlarini aniqlash va o‘zgartirish uchun ishlatiladi.	“Men hech narsaga yaramayman” fikrini “Men ko‘p narsani o‘rganishim mumkin” ga almashtirish.
E – Emotsiya	Emotsiyalarni tanib olish, nomlash va ularni boshqarishni o‘rgatish.	Qo‘rquvni aniqlab, uni tinchlantiruvchi texnikalar orqali kamaytirish.
T – Tana	Tana sezgilarini kuzatish, mushaklarni bo‘shashtirish va nafas mashqlari orqali stressni kamaytirish.	Mijozga nafas olish mashqlarini o‘rgatish, tanadagi taranglikni kuzatish.
H – Hulq-atvor	Salbiy odatlar o‘rniga mos va sog‘lom hulq-atvorni shakllantirish.	Mijoz qo‘rqqanida qochish o‘rniga qo‘llab-quvvatlovchi odam bilan gaplashishga odatlanadi.

Psixoterapevt uchun foydasi:

Mijozning muammosini **4 darajada** (fikr, emotsiya, tana, hulq) ko‘rish imkonini beradi.

Qaysi darajada “uzilish” borligini aniqlash osonlashadi.

Mijozni o‘z-o‘zini kuzatishga o‘rgatadi (self-monitoring).

Dj. Boulbi (bog'lanish nazariyasi) asosida
bolaning 5 asosiy emotsional ehtiyoji

- Bouliy nazariyasiga ko'ra, bolaning asosiy emotsional ehtiyojlari bolaning **ona (yoki parvarish qiluvchi shaxs) bilan xavfsiz emosional bog'lanishi** orqali shakllanadi.

Bolaning asosiy emotsional ehtiyojlari

Bolaning asosiy emotsional ehtiyojlari qondirilmasa

Psixologik nuqtai nazardan:

Agar bu ehtiyojlar qondirilmasa, bola ichida “disfunktional sxemalar” shakllanadi (masalan, tashlab ketilish, rad etilish, qaramlik), bu esa keyinchalik kattalik davrida uning emotsional hayotiga salbiy ta’sir ko’rsatadi.

Dj. Bowlby (bog’lanish nazariyasi) asosida bolaning 5 asosiy emotsional ehtiyoji:

1.Xavfsizlik va barqaror bog’lanish

Bola o’zini himoyalangan, tashlab ketilmaydigan va yaqin odam tomonidan qo’llab-quvvatlanadiganini his qilishi kerak.

2. Sevgi va qabul qilinish

Bola qanday bo’lsa ham, shundayligicha qabul qilinishi va mehr-muhabbat ko’rishi zarur.

3.Mustaqillik va erkin rivojlanish

Bola o’z tanlovi va tashabbuslarini sinab ko’rishi, xatolaridan o’rganishi uchun imkoniyatga ega bo’lishi kerak.

4.Erkin ifoda va o’yin

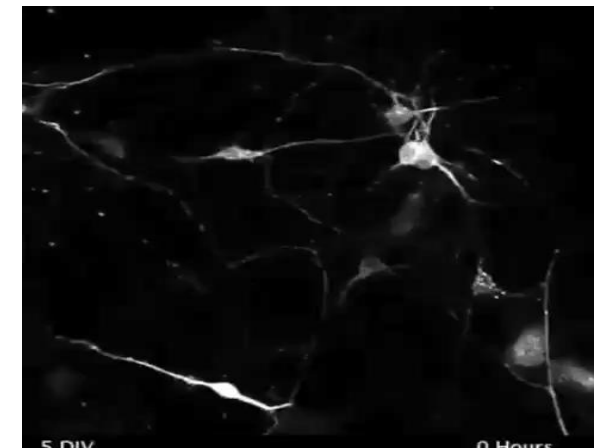
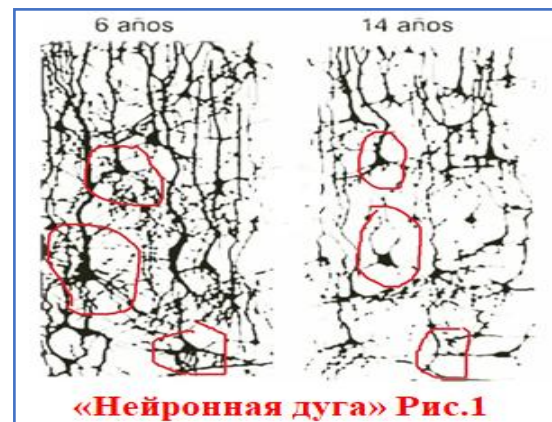
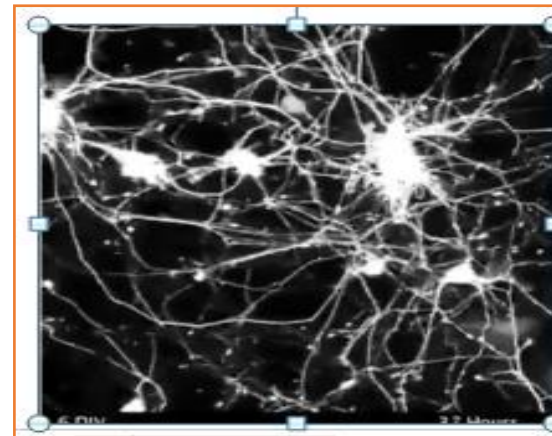
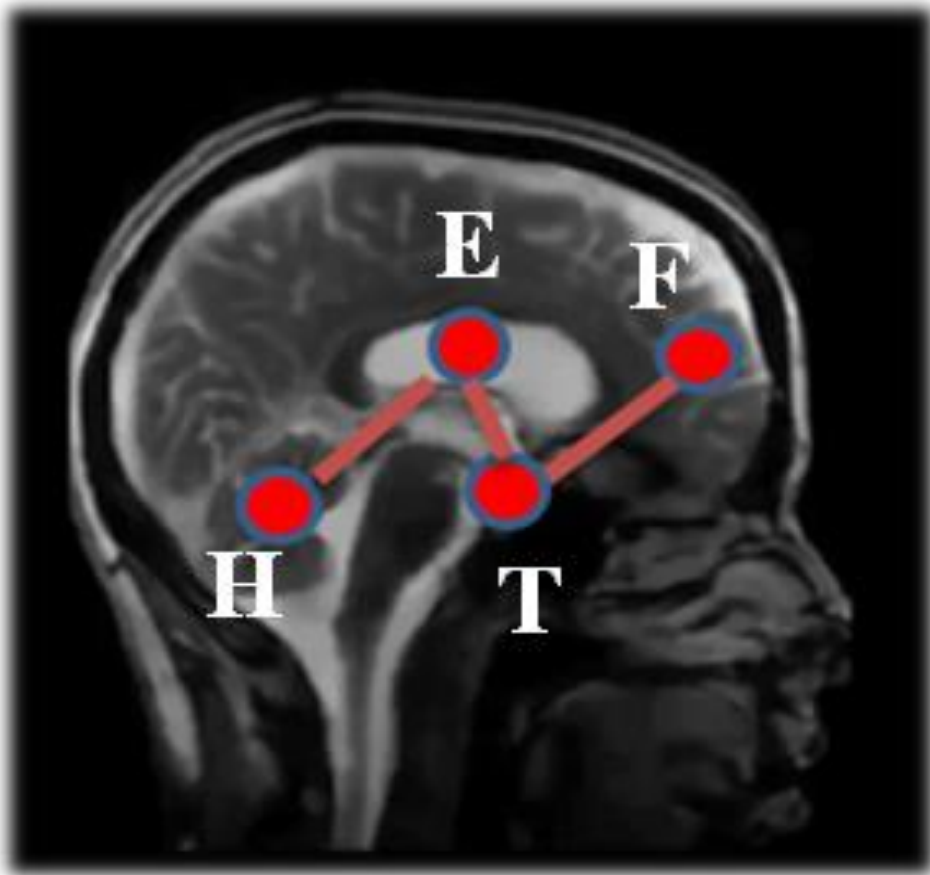
Bola his-tuyg’ularini erkin bildirish va o’yin orqali o’zini ifoda etishga sharoit topishi lozim.

5.Chegaralar va tartib

Bola uchun aniq qoidalar va chegaralar mavjud bo’lishi, lekin ular mehribonlik bilan o’rnatilishi zarur.

Bolaning asosiy emotsional ehtiyojlari qondirilmasa destruktiv fikrlar, his tuyg'ular va hulq-atvor shakllanadi bu esa uni umr bot boshqaradi.

KOREKTSIYA (PSIXOLOGIYADA)

- **Korektsiya** — bu shaxsdagi noadekvat, destruktiv yoki rivojlanishga xalaqit beruvchi fikrlar, hissiyotlar va hulq-atvorni aniqlash va ularni konstruktiv, ijobiy yoʻnalishga oʻzgartirish jarayoni.

- Bolalar psixologiyasida korektsiya, avvalo, bolaning **asosiy emotsional ehtiyojlarini** (mehr, xavfsizlik, qabul qilinish, erkin ifoda, mustaqillik) qondirish orqali amalga oshiriladi. Chunki aynan ehtiyojlar toʻliq qondirilganda bola oʻzini xavfsiz his qiladi va oʻzini erkin rivojlantira oladi.

PSIXOLOGIK NUQTAI NAZARDAN

Destruktiv fikrlar → “Men yaramayman”, “Meni hech kim sevmaydi” kabi bolalikdan shakllangan irratsional ishonchlar.

Destruktiv hissiyotlar → qoʻrquv, gʻazab, aybkorlik hissi.

Destruktiv hulq-atvor → tajovuzkorlik, yopiq boʻlib qolish, qochish.

Korektsiya jarayonida:

Bola oʻzini tushunilgan va qabul qilinganini his qiladi.

Mutaxassis bolaning hissiyotlarini ifoda etishga yordam beradi.

Boladagi salbiy fikr va hislar asta-sekin konstruktiv, sogʻlom shaklga oʻtadi.

Yangi, ijobiy hulq-atvor shakllanadi.

- Oddiy qilib aytganda: **Korektsiya — bolaning psixik rivojlanishini toʻgʻri yoʻnalishga qaytarish jarayoni.**

Koreksiya nima?

Bolaning asosiy emotsional ehtiyojlarini qondirgan holda unda destruktiv fikr, hissiyot va hulq atvorini konstruktivga o'zgartirish jarayoni.

**"Boshlang'ich sinf o'quvchilari
uchun metodika ota-onasi oldida
bo'lishi korreksiyaga ijobiy ta'sir
ko'rsatdi"**

L. Dyuss proyektiv testining tahlili

Testda bolaga rasmlari kartochkalar ko'rsatiladi va undan

“Bu yerda nima bo'layapti?

Keyin nima bo'ladi?”

kabi savollarga javob berishi so'raladi.

Bolaning hikoyasi uning ichki kechinmalari va munosabatlarini aks ettiradi.

Tahlil yoʻnalishlari:

Asosiy mavzular

Bola hikoyasida koʻp marta uchraydigan mavzular (masalan, tashlab ketilish, sevgi, jazolanish) uning ichki muammolarini koʻrsatadi.

Qahramonlar bilan identifikatsiya

Bola hikoyada qaysi qahramon bilan oʻzini tenglashtirsa, uning shaxsiy ehtiyojlari va qoʻrquvlari shunda aks etadi.

Hissiy rang

Hikoyalar ijobiymi yoki salbiymi? Bu bolaning dunyoni qanday idrok etishini koʻrsatadi.

Muammoga munosabat va yechimlar

Bola muammoli vaziyatlarda qanday yechim beradi? Qochadimi, kurashadimi, yordam soʻraydimi? Bu uning **hulq-atvor uslubini** bildiradi.

Oila obrazlari

Test hikoyalarida ota-ona, aka-uka yoki opa-singillar qanday tasvirlanadi? Bu bolaning oilaviy munosabatlarini ochib beradi.

Misolij tahlil:

Agar bola hikoyada doim **qahramonni tashlab ketishadi** desa → unda **tashlab ketilish qoʻrquvi** kuchli.

Agar bola hikoyalarida **mehribon ota-ona qutqaradi** desa → bola **qoʻllab-quvvatlovchi shaxsga ehtiyoj** sezadi.

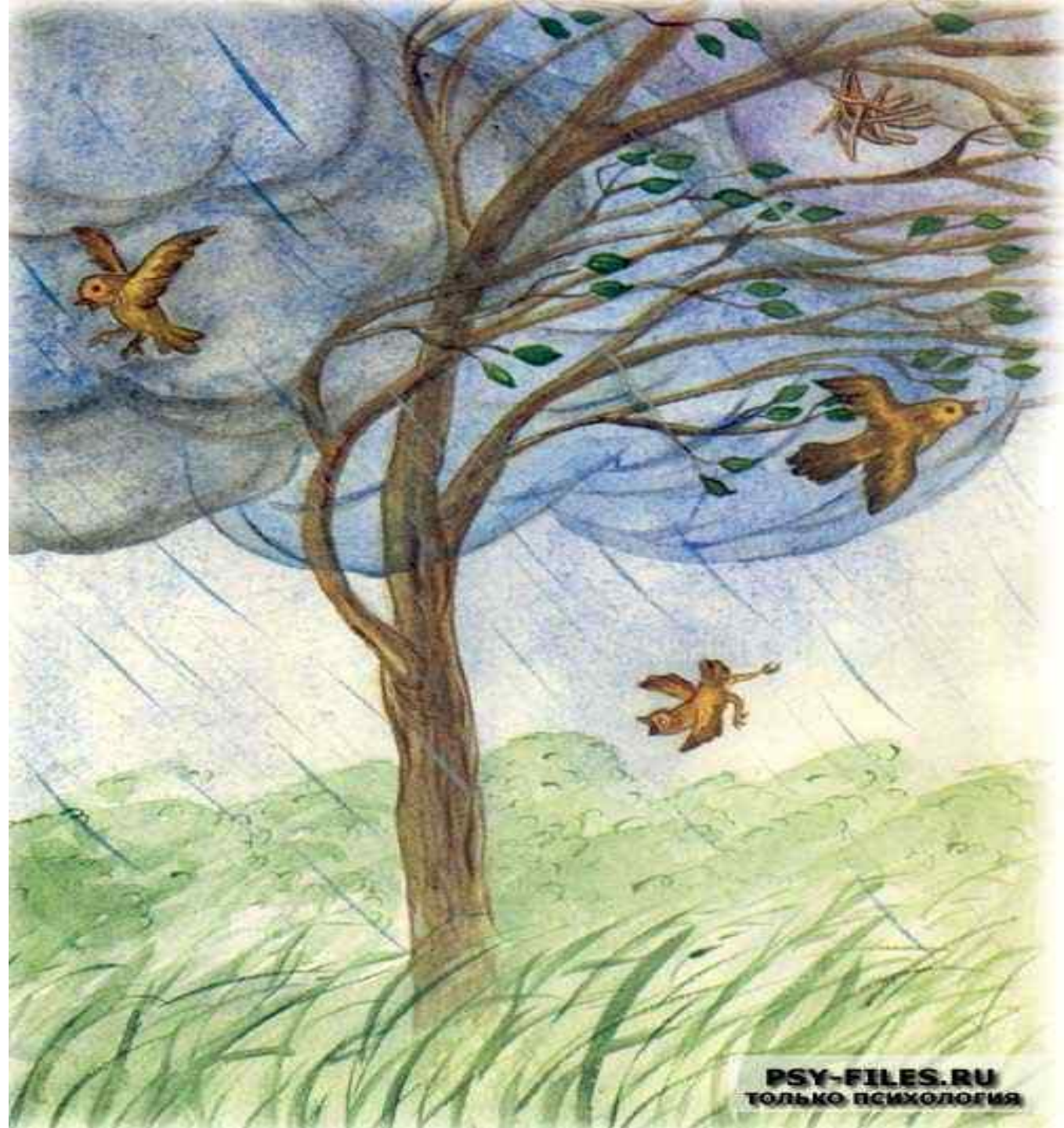
Agar hikoyalar **tajovuz va jazolash** bilan toʻla boʻlsa → bola ichki agressiya yoki tashqi zoʻravonlik tajribasini yashayapti.

Bog'lanish hissi

Qushlar daraxtning uyasida uxlashdi: ota, ona va kichkina polapon.

To'satdan kuchli shamol esdi. Uyani ushlab turgan shox sindi va uya qulab tushdi: hamma yerga tushdi.

Ota qush uchib, bir shoxga o'tiradi, ona qush boshqasiga o'tiradi. Polapon nima qilishi qiladi?

“Polapon” haqida ertak

Maqsad: bolaning ota-onalardan biriga yoki ikkalasiga bogʻliqlik hissini darajasini aniqlash.

- Ota-onalar uyda bayram tashkil etishdi. Ota va ona bir-birlarini juda yaxshi ko'rishadi va bayramni qiziqarli o'tkazishni xohlashadi. Ular barcha do'stlari va ota-onalarini taklif qilishdi.
- Bayram paytida ularning farzandi o'rnidan turib, yolg'iz hovliga chiqib ketdi .
- Savol bola nega ketdi?

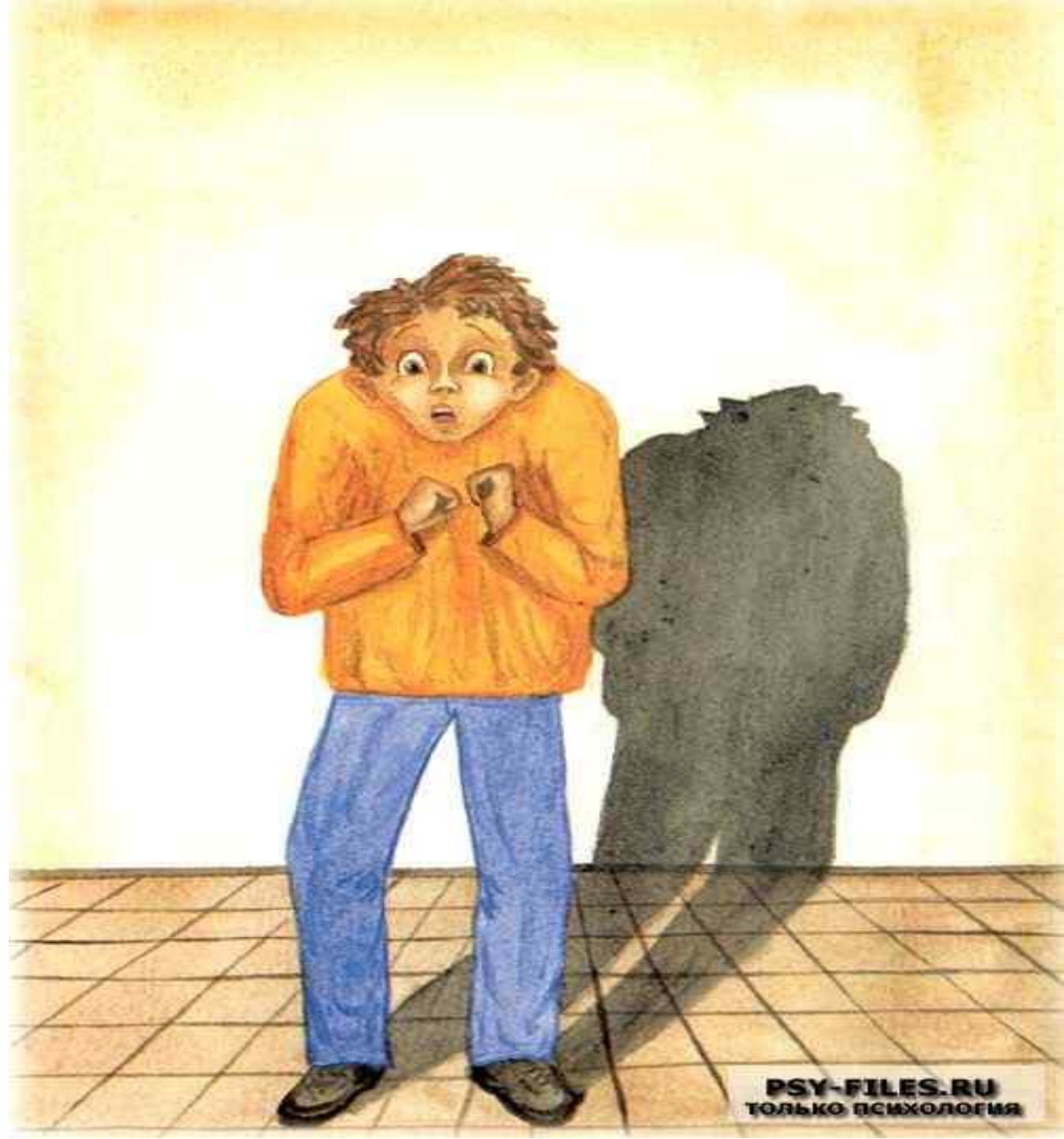
“Ota-onaning bayrami” ertagi.

Maqsad: bolaning oiladagi mavqeini qanday ko'rishini, uning fikricha, ota-ona munosabatlarida uning roli nimada ekanligini aniqlash; ota-onasining ittifoqiga nisbatan hasad hissi borligini bilish.

- **Oddiy javoblar.** "Men onamga gul olishga bordim"; "Men bir oz o'ynash uchun bordim"; "U kattalar bilan zerikdi, shuning uchun u yolg'iz dam olishga qaror qildi"; "U ziyofatda bo'lishdan charchadi"; "U ovqatlanish usuli (o'tirishi, o'zini tutishi va hokazo) haqida tanbeh oldi". Ziyofatdagi zerikish bilan bog'liq boshqa javoblarni odatiy deb hisoblash kerak, chunki ular tez-tez uchraydi.
- **E'tibor berishingiz kerak bo'lgan javoblar.** "U g'azablangani uchun ketdi"; "U yolg'iz qolishni xohladi"; "U g'amgin (yolg'iz) his qildi"; "Hech kim unga e'tibor bermadi, shuning uchun u ketishga qaror qildi"
- .Agar siz bunday javoblarga duch kelsangiz, boladan batafsilroq tushuntirish berishni so'rab, qo'shimcha, aniqlovchi savollar berishingiz kerak.
- Bola suhbatni davom ettirishni yoki javoblarini tushuntirishni xohlamasligi mumkin, ammo to'g'riroq xulosa chiqarishga yordam beradigan ba'zi tushuntirishlar berishi mumkin.
- **Aniqliklar quyidagicha bo'lishi mumkin:** "Bu onam va dadamning bayrami edi, shuning uchun hech kim bolaga e'tibor bermadi"; "Juda shovqinli edi"; "Uning o'ynashiga ruxsat berilmagan"; "Dadam (yoki onam) u bilan hech qachon o'ynamagan"; "Unga konfet berishmadi"; "U bayramdagi boshqa bolalarni yoqtirmasdi (yoki aksincha)"; "Uyda bayramlar bo'lsa, u har doim yolg'iz o'ynashga ketadi, bayramlarni yoqtirmaydi" va hokazo.

Ertagi «Qoʻrquv» ...

Bir bola oʻziga "Qanday
qoʻrqinchli!" dedi
U nimadan qoʻrqadi?

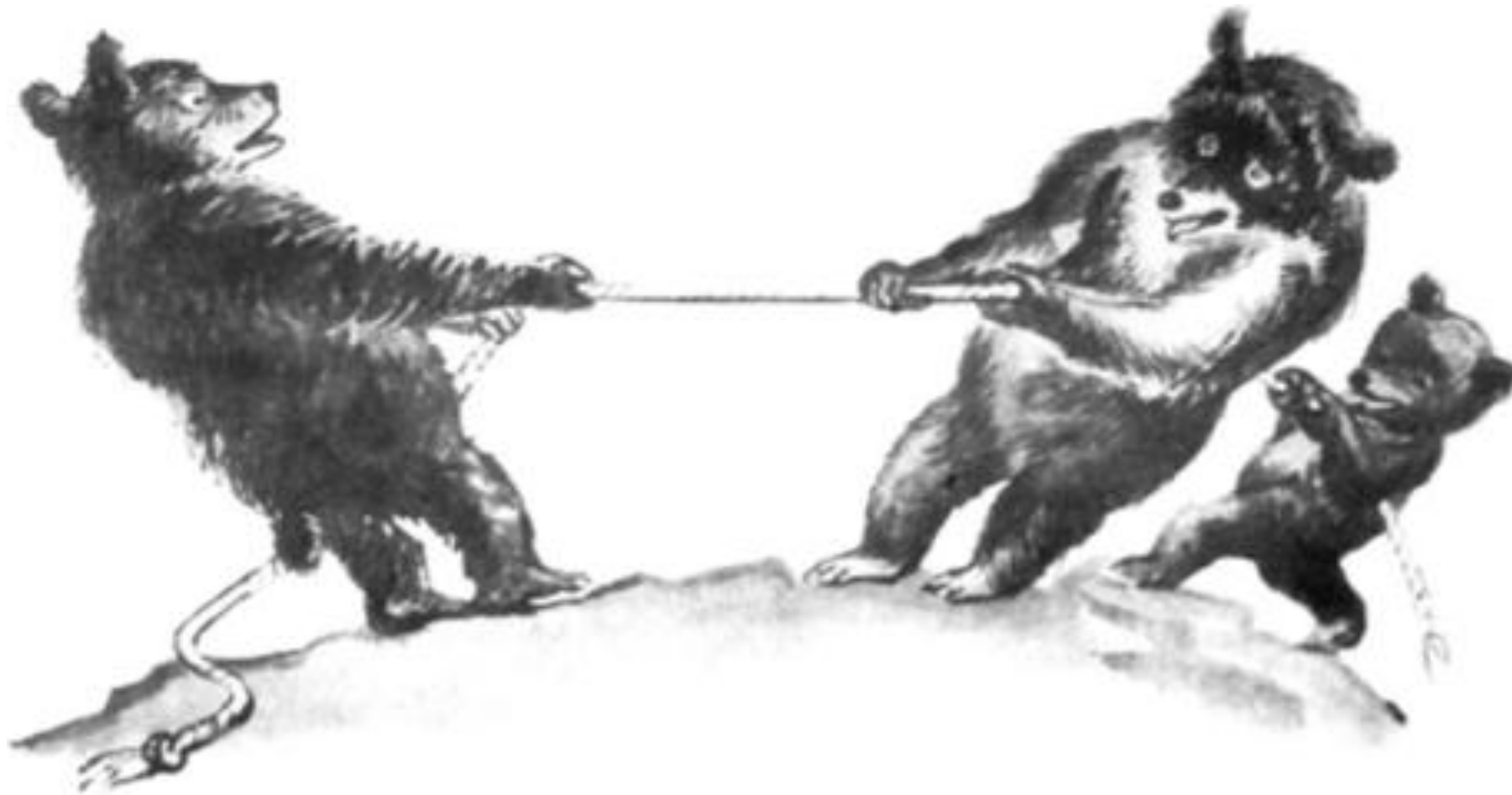
- **Umumiy javoblar.** "U o'zini yomon tutdi va endi jazolanishidan qo'rqadi"; "U maktabda dars qoldirdi, shuning uchun onasi uni urshishidan qo'rqadi"; "U qorong'ulikdan qo'rqadi"; "U itdan qo'rqadi"; "U hech narsadan qo'rqmaydi, shunchaki hazillashdi" va hokazo.
- **E'tibor talab qiladigan javoblar.** "U o'g'irlanishidan qo'rqadi"; "U uni o'g'irlab, uni yemoqchi bo'lgan yirtqich hayvondan qo'rqadi"; "U yolg'iz qolishdan qo'rqadi";
- "U shaytondan qo'rqadi"; "U qandaydir hayvon to'shakka chiqib ketishidan qo'rqadi"; "O'g'ri kelib, pichoqlab qo'yishidan qo'rqadi"; "U onasi (otasi) o'lishidan qo'rqadi" va hokazo.
- Bunday javoblarga duch kelganingizda, boladan uning qo'rquvini batafsilroq tavsiflash va tushuntirish uchun qo'shimcha, etakchi savollarni berishingiz kerak.

“Iltimos, o‘ylab ko‘ring va
rasmga asoslanib, eng
qiziqarli hikoyani aytib
bering”

Mundarija: Bir piyola ovqat solingan stolda uchta tovuq o'tiribdi. Yaqin atrofda loyqa siluet (tovuqmi yoki xo'rozmi?).

Mavzu: ovqatlantirish jarayoni va ona (boshqa muhim kattalar) va uyda bola o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning odatiy holati. Raqobat mavzusi.

Tarkib: ayiqlar arqonni tortadi: bir tomonda - katta, ikkinchisida - o'rta va kichik.

Mavzu: ziddiyatli vaziyatda bola va kattalar o'rtasidagi munosabatlar. Tobelik, avtonomiyaga moyillik. Boshqalar bilan identifikatsiya qilish muammosi. Qo'rquv, tajovuz qo'rquvi, kastratsiya qo'rquvi bilan kurashish.

Mundarija: Qorong'i xonada
ikkita ayiqchali kichik to'shak.
Orqa fonda katta karavot, adyol
ostida kimdir borga o'xshaydi.

Mavzu: tun, uyqu. Yolg'izlik,
qorong'ulik qo'rquvi. Bolalarning
o'zaro ta'siri.

Muallifning usulni o'zgartirishi barcha o'nta rasm asosida hikoyalar tuzishdan keyin yana ikkita vazifani o'z ichiga oladi.

- 1) Biz bolaga barcha o'nta rasmga diqqat bilan qarashni va sizga ko'proq yoqqanini tanlashni taklif qilamiz. Buning nomini o'ylab ko'ring. Nima uchun sizga yoqqanini tushuntirishga harakat qiling;
- 2) sizga yoqmagan va uni butunlay olib tashlamoqchi bo'lgan rasmni ko'rsating. Agar siz rassom bo'lsangiz va bu rasmni o'zgartirish imkoniga ega bo'lsangiz, nimani qo'shgan bo'lardingiz va nimani olib tashlagan bo'lardingiz?
- Bolaning ushbu vazifalarni bajarganida olingan natijalarni tahlil qilish bizga bolalarning to'qnashuvlari, tajribalari va himoya mexanizmlari haqida qo'shimcha ma'lumot olish imkonini beradi.

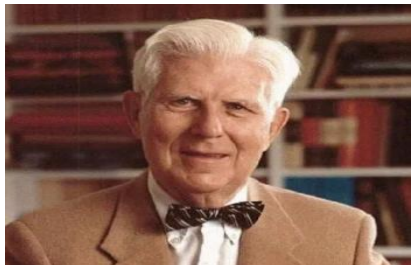
BOLALAR RIVOJLANISHINI TADQIQ QILGAN OLIMLAR VA PSIXOLOGIK MAKTABLAR

Olim / Psixolog	Asosiy g'oyalari	Qaysi maktabga mansub
Jean Piaget (J. Piajé)	Bolalarda tafakkur bosqichma-bosqich rivojlanadi: sensor-motor, preoperatsional, konkret operatsional va formal operatsional bosqichlar.	Kognitiv rivojlanish nazariyasi
Lev Vygotsky (L.S. Vygotskiy)	Ijtimoiy muhit, til va “yaqin rivojlanish zonasi” bolaning intellektual rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi.	Sotsiokultural yondashuv
Sigmund Freud (Z. Freyd)	Bolaning psixoseksual rivojlanish bosqichlari: oralm, anal, fallik, latent va genital davr.	Psixoanaliz maktabi
Erik Erikson	Psixosotsial rivojlanish nazariyasi: hayot davomida 8 bosqichli inqirozlarni yengib o'tish.	Neofreydizm / psixosotsial yondashuv
John Bowlby (J. Bowlby)	Atashuv (attachment) nazariyasi: bolaning ona bilan barqaror bog'lanishi ruhiy salomatlik uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.	Kognitiv-psixodinamik yo'nalish

BOLALAR RIVOJLANISHINI TADQIQ QILGAN OLIMLAR VA PSIXOLOGIK MAKTABLAR

Olim / Psixolog	Asosiy g'oyalari	Qaysi maktabga mansub
Mary Ainsworth	“Begona vaziyat” eksperimenti orqali bolana bog‘lanish turlarini (xavfsiz, xavotirli, befarq) aniqlagan.	Atashuv nazariyasi doirasi
John Watson	Xulq-atvor nazariyasi: bolalarning barcha hulqi tajriba va shartlanish orqali shakllanadi.	Bixeviorizm maktabi
B.F. Skinner	Operant shartlanish: mukofot va jazoga asoslangan o‘rganish nazariyasi.	Bixeviorizm
Albert Bandura	Ijtimoiy o‘rganish nazariyasi: bola kuzatish va taqlid orqali o‘rganadi.	Kognitiv-bixevioral yo‘nalish
Maria Montessori	Bolaning tabiiy qiziqishi va mustaqilligiga asoslangan pedagogik rivojlantirish tizimi.	Humanistik / pedagogik yo‘nalish
Carl Rogers	Bola uchun qo‘llab-quvvatlovchi, mehribon muhit zarur, shunda u “o‘zini aktualizatsiya qilish”ga intiladi.	Gumanistik psixologiya

Zamonaviy psixologiya maktablari

Aaron Bek KPT

Marsha Linexan (DPT)

Djeffri Yang (Sxema-terapiya)

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI

Ishtirokingiz uchun rahmat!